

Rapport 2018:5

En inblick i
studiesituationen
för studenter med
funktionsnedsättning

Eurostudent VI

Universitets- och
högskolerådet

www.uhr.se

Eurostudent VI

En inblick i studiesituationen för studenter med funktionsnedsättning

Universitets- och
högskolerådet

eurostudent.eu

Eurostudent VI

En inblick i studiesituationen för studenter med funktionsnedsättning

UHR:s rapportserie 2018:5, Universitets- och högskolerådet, juni 2018

Kontaktperson: Karin Holmvall

ISBN 978-91-7561-052-8

För mer information om myndigheten och våra publikationer, se www.uhr.se.

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	5
Summary	7
Eurostudent – en återkommande undersökning	9
Fokus på studenter med funktionsnedsättning	10
Funktionsnedsättning i en bred bemärkelse	11
Studenternas bild av studiesituationen	11
Kort om genomförande och analys	13
Drygt 8 000 studenter svarade på enkäten	13
Analysen genomfördes på flera sätt	13
Vilka ingår i gruppen med funktionsnedsättning?	15
Många typer av funktionsnedsättningar	15
Studenterna är lika gamla och andelen kvinnor är större	17
Resultaten från studenternas enkätsvar	18
Studenterna begränsas olika mycket	18
Lika många behöriga via gymnasiet men fler kompletterar	19
Något fler läser på deltid och på distans	19
Något fler tar studieuppehåll	22
Känner sig mindre hemma i högskolan och är mindre nöjda	22
Fler med ekonomiska problem	24
Studenter med funktionsnedsättning förvärvsarbetar mindre	25
Något färre har studerat utomlands	26
Lärosätets och samhällets stöd för funktionsnedsättning	27
Avslutande reflektioner	34
Är de ekonomiska förutsättningarna likvärdiga?	34
Hur ska alla kunna känna tillhörighet?	36
Viktigt med flexibilitet i studievägar och studieformer	37
Lärosätets stöd till studenter med funktionsnedsättning	37
Referenslista	39

Förord

Sedan 1999 har Eurostudentprojektet genomfört återkommande undersökningar i EU:s medlemsländer kring de sociala och ekonomiska villkoren för högskolestudier, de så kallade Eurostudentundersökningarna. Aspekter som berörs är bland annat hur studenter bedriver sina studier (campus-distans, heltid-deltid), boende, ekonomi, hur nöjda de är med studierna. Förekomsten av eventuella funktionsnedsättningar ingår som en parameter i undersökningarna. Syftet med Eurostudent är att ge jämförbara mått på sociala och ekonomiska villkor för högskolestudier i de deltagande länderna. Resultatet ska kunna användas av lärosäten och andra berörda parter för vidare utveckling av de här områdena.

UHR har fått regeringens uppdrag att svara för Sveriges deltagande i Eurostudent VI. I den här rapporten presenterar UHR de översiktliga resultaten från Eurostudent VI-enkäten för de studenter som har angett att de har någon typ av funktionsnedsättning. Det handlar både om högskolestudier i relation till att ha en funktionsnedsättning, och om studiesituationen i allmänhet. De samlade resultaten från Eurostudent VI för Sverige och övriga deltagande länder finns sammanställda i en komparativ databas på projektets hemsida, eurostudent.eu. Databasen kan användas för att se resultaten för studenter vid den svenska högskolan och även för att jämföra resultat mellan olika länder.

Materialet i Eurostudent VI ger inte möjlighet att gå på djupet i enskilda frågor. Däremot reser underlaget ett antal frågor som behöver adresseras i syfte att ge studenter med funktionsnedsättning möjlighet att påbörja, genomföra och slutföra sina högskolestudier.

Projektgruppen för rapporten om studenter med funktionsnedsättning har bestått av utredare, tillika projektledare, Karin Holmvall, biträdande avdelningschef Carina Hellgren och statistiker Sukaina Nasser. För hela Eurostudentuppdraget har utredare Erica Finnerman ansvarat tillsammans med statistiker Fredrik Lindström.

Karin Röding
Generaldirektör

Sammanfattning

Den enskilt viktigaste skillnaden mellan studenter med och utan funktionsnedsättning är att de förra i betydligt större utsträckning upplever ekonomiska svårigheter. Många upplever en stor stress att klara av att ta sina högskolepoäng i tid för att få fortsatta studiemedel, och relationen till CSN och dess regelverk upplevs som problematisk. Möjligheten att få fullt studiemedel för deltidstudier på grund av en funktionsnedsättning verkar närmast vara okänd. En annan faktor som påverkar den ekonomiska situationen är att högskolestudenter i dagsläget inte har möjlighet att kombinera deltidssjukskrivning med deltidstudier.

Denna rapport från Universitets- och högskolerådet (UHR) tar sin utgångspunkt i den sjätte Eurostudentundersökningen, Eurostudent VI, och redovisar särskilt de övergripande resultaten om studenter med funktionsnedsättning som läser på den svenska högskolan. Rapporten handlar dels om studenternas situation generellt på högskolan och dels om högskolestudierna i relation till att ha en funktionsnedsättning. Undersökningen visar att situationen för studenter med funktionsnedsättning i många avseenden skiljer sig åt från situationen för studenter utan funktionsnedsättning. Hur stora skillnaderna är varierar mellan olika typer av funktionsnedsättningar.

Variationen av funktionsnedsättningar som inbegrips i undersökningen är stor – både avseende typerna av nedsättning och hur mycket de begränsar studenterna. Den vanligaste funktionsnedsättningen enligt Eurostudent VI är psykisk ohälsa, följt av nedsatt hörsel eller syn och fysisk kronisk sjukdom. Medan nästan var tredje student svarar att de inte alls känner sig begränsade av sin funktionsnedsättning, svarar hälften att de känner sig begränsade eller något begränsade. Resterande sjutton procent upplever att de är mycket begränsade av sin funktionsnedsättning.

Resultaten från Eurostudent VI visar att åtgärder behöver vidtas för att studenter med funktionsnedsättning ska få samma ekonomiska förutsättningar som studenter utan funktionsnedsättning.

Undersökningen visar också att studenter med funktionsnedsättning är mindre nöjda med sin utbildning, har en mer negativ upplevelse av studierna och framför allt känner sig mindre hemma på högskolan.

Resultaten om studievägar och studieformer tyder på att det finns behov av att ha olika vägar in i högskolan. Exempelvis är det något vanligare bland studenter med funktionsnedsättning att bli behörig till högskolan via komvux. Även efter antagning till högskolan behövs en flexibilitet utifrån den enskildes förutsättningar. Andelen som studerar på deltid, på distans och som läser fristående kurser är i undersökningen något större bland studenter med funktionsnedsättning jämfört med studenter utan funktionsnedsättning.

En tredjedel av alla studenter som är begränsade av sin funktionsnedsättning upplever inte att de får tillräckligt stöd av lärosätet eller samhäl-

let för att överkomma sina hinder. Var fjärde student i undersökningen har kontaktat samordnaren för studenter med funktionsnedsättning för pedagogiskt stöd, medan ytterligare en fjärdedel inte kände till att det fanns en samordnare.

Materialet från Eurostudent VI ger inte möjlighet att gå in på djupet i enskilda frågor. Undersökningen reser däremot ett antal frågor. Hur ska studenter med funktionsnedsättning få likvärdiga ekonomiska förutsättningar och vad bör göras för att de ska känna sig mer inkluderade och nöjda med sin studiesituation? Vilket behov av ytterligare stöd finns och hur kan informationen om tillgängligt stöd förbättras? De här frågorna behöver diskuteras vidare i syfte att ge studenter med funktionsnedsättning lika möjligheter att påbörja, genomföra och slutföra sina högskolestudier.

Summary

The single most important difference between students with disabilities and those without them, is that the former are significantly more likely to experience financial difficulties. Many feel great pressure to complete their credits in time to receive continued student finance, and their relationship with CSN [the National Board of Student Aid] and its regulations is perceived as problematic. The possibility to receive full student financing for part-time study due to a disability appears to be almost unknown. Another factor that influences their financial situation is that students in higher education cannot currently combine part-time sick leave with part-time studies.

This report from the Swedish Council for Higher Education (UHR) is based on the sixth Eurostudent survey, Eurostudent VI, and specifically presents the overall results for students with disabilities who study in Swedish higher education. The report is about the students' situation in higher education in general and about studying in higher education in relation to having a disability. The survey shows that the situation for students with disabilities is, in many ways, different to that of students without disabilities. The scale of these differences varies between the different types of disability.

There is great variation in the disabilities covered by the survey – both as regards the type of disability and how much they limit the students. According to Eurostudent VI, the most common disability is mental health problems, followed by impaired hearing or vision, and physical chronic diseases. While almost one in three students state that they do not feel at all limited by their disability, half responded that they feel limited or somewhat limited. The remaining seventeen per cent feel that they are very limited by their disability.

The results of Eurostudent VI show that action needs to be taken so that students with disabilities have the same financial conditions as students without disabilities. The survey also shows that students with disabilities are less satisfied with their education, have a more negative study experience and, in particular, feel less at home in higher education.

The results on study paths and modes of study indicate that there is a need for different routes into higher education. For example, it is somewhat more common for students with disabilities to qualify for admission to higher education through adult education at upper-secondary level. Flexibility is also required, based on individual circumstances, after admission. In the survey, the proportion of students who study part-time, in distance learning, and on freestanding courses is somewhat greater for students with disabilities than for students without disabilities.

One-third of all students who are limited by their disability feel that they do not receive enough support from the higher education institution or from society to overcome the obstacles they face. One quarter of the students in the survey have contacted the coordinator for students with disabilities

about special educational support, while another quarter were not aware that a coordinator exists.

The data from Eurostudent VI does not allow detailed analysis of individual questions, but the survey does give rise to a number of questions: How can students with disabilities have equal financial conditions, and what can be done so they feel more included and satisfied with their study situation? What additional support is needed, and how can information about existing support be improved? These questions require further discussion so that students with disabilities can be provided with equal opportunities to start, conduct and complete their higher education.

Eurostudent – en återkommande undersökning

Eurostudent är en europeisk undersökning av den sociala dimensionen av högskolestudier. Det vill säga aspekter som inte handlar om själva studierna men som kan ha stor påverkan på alla studenter möjlighet att påbörja, genomföra och slutföra högskolestudier. De aspekter som berörs är bland annat hur studenterna bedriver sina studier, campus-distans, heltid-deltid, deras studiebakgrund, hur nöjda de är med studierna och eventuella utlandsstudier. Andra aspekter som ingår i undersökningen är studenternas boendesituation, ekonomi, familjeförhållanden, eventuellt arbete vid sidan av studierna och eventuella funktionsnedsättningar.

Syftet med Eurostudent är att ge jämförbara mått på sociala och ekonomiska villkor för högskolestudier i de deltagande länderna. Underlag som kan användas av politiker både på europeisk och nationell nivå, av beslutsfattare inom högre utbildning, forskare och även studentorganisationer och av studenter inom Europa. Ett annat viktigt syfte är att identifiera styrkor och svagheter inom de här områdena, och därmed ge ett underlag för vidare utveckling.

Eurostudent genomförs regelbundet sedan 1999 och har nu genomförts för sjätte gången, med 28 deltagande länder. Universitets- och högskolerådet (UHR) har ansvarat för den svenska delen av undersökningen på uppdrag av regeringen. Den här redovisningen presenterar delar av resultaten om de studenter som läser vid svenska lärosäten. Några ytterligare kortfattade redovisningar av de svenska resultaten kommer att publiceras på uhr.se under 2018. En rapport för hela Eurostudent VI som redovisar de övergripande resultaten för samtliga länder finns på projektets webbplats (Eurostudent, 2018), och där kommer även en databas med sammanställd data för alla länderna att finnas tillgänglig.

Fokus på studenter med funktionsnedsättning

Den svenska funktionshinderspolitiken syftar till att skapa ett samhälle där alla kan vara delaktiga, oavsett funktionsnedsättning. Funktionshinderperspektivet innebär en förståelse för att människor är olika och har varierande funktionsförmåga samt att hinder – funktionshinder – uppstår i mötet mellan individ och omgivning. Detta innebär att en funktionsnedsättning per definition inte behöver leda till bristande jämlikhet och delaktighet. Som en konsekvens av detta ska ansvariga inom varje sektor, exempelvis utbildningsanordnare inom högre utbildning, verka för att området utformas så att alla kan delta och att befintliga hinder för delaktighet systematiskt undanröjs.

Allas rätt till utbildning slås fast i flera internationella konventioner som Sverige antagit, däribland FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, FN:s allmänna deklaration om mänskliga rättigheter, FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt i FN:s konvention om barnets rättigheter.

I den svenska kontexten finns diskrimineringslagen (2008:567) vars syfte är att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Det finns sju olika diskrimineringsgrunder. En form av diskriminering är direkt diskriminering som innebär att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med till exempel funktionsnedsättning. En annan är bristande tillgänglighet. Detta innebär att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits som ger personen en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning. Åtgärderna ska vara skäliga utifrån krav på tillgänglighet i lag och annan författning, och med hänsyn till de ekonomiska och praktiska förutsättningarna, varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde, samt andra omständigheter av betydelse. I diskrimineringslagen finns även bestämmelser om aktiva åtgärder. Aktiva åtgärder är ett förebyggande och främjande arbete för att, inom en verksamhet, motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett till exempel funktionsnedsättning eller någon annan diskrimineringsgrund. Detta innebär att högskolan ska undersöka om det finns risker för diskriminering, repressalier eller andra hinder för enskildas lika rättigheter och möjligheter i verksamheten. Högskolan ska analysera orsaker till upptäckta risker och hinder, vidta de förebyggande och främjande åtgärder som skäligen kan krävas, samt följa upp och utvärdera arbetet. Högskolans arbete

med aktiva åtgärder ska omfatta antagnings- och rekryteringsförfarande, undervisningsformer och organisation av utbildningen, examinationer och bedömningar av studenternas prestationer, studiemiljö och möjligheterna att förena studier med föräldraskap.

Fokus i den här rapporten är att ge en bild av livet på högskolan för högskolestudenter med funktionsnedsättning utifrån deras egna svar på Eurostudent VI-enkäten. Bilden handlar dels om situationen på högskolan generellt, dels om högskolestudier i relation till funktionsnedsättningen.

Funktionsnedsättning i en bred bemärkelse

För att identifiera de studenter som har en funktionsnedsättning fick studenterna i Eurostudentenkäten svara på frågan: *Ange om du har en eller flera funktionsnedsättning/ar eller sjukdom/ar. Svartalternativen som studenterna kunde ange var fysisk/somatisk kronisk sjukdom, psykisk ohälsa, nedsatt rörelseförmåga, nedsatt hörsel eller syn, dyslexi/dyskalkyli, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (t.ex. ADHD, Asperger), andra långvariga hälsoproblem/ funktionsnedsättningar¹ alternativt Nej.*

Frågan om funktionsnedsättning är ställd på ett brett sätt och har många svarsalternativ för att fånga in så många studenter som möjligt som har någon typ av funktionsnedsättning. Detta oavsett om studenternas funktion är nedsatt på grund av en funktionsvariation, fysisk kronisk sjukdom eller någon typ av långvarigt hälsoproblem.²

Fokus ligger på funktionsnedsättning i bred bemärkelse, och UHR är väl medvetet om att anledningarna till nedsättningen som studenterna anger är vitt skilda och av helt olika karaktär. För enkelhetens skull kommer alla som har angett att de har någon funktionsnedsättning eller långvarigt hälsoproblem att kallas för "studenter med funktionsnedsättning". Detta oberoende av anledningen till funktionsnedsättningen och oavsett om studenterna har angett att de upplever sig begränsade på grund av sin funktionsnedsättning eller inte.

Studenternas bild av studiesituationen

Eurostudent VI är en europeisk undersökning som spänner över flera områden och den håller sig på en övergripande nivå vilket innebär att även resultaten är på en övergripande nivå. Målet med den här rapporten är i första hand att återge den bild som studenterna med funktionsnedsättning själva ger av sin studiesituation. Det görs genom att redovisa deras enkätsvar för frågorna som handlar om funktionsnedsättningen relativt högskolestu-

1 I enkäten förtydligades att *Andra långvariga hälsoproblem/ funktionsnedsättningar* innebar hälsoproblem/ funktionsnedsättningar som varat eller förmodligen kommer att vara minst sex månader.

2 Med funktionsnedsättning menas varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga till följd av en skada eller en sjukdom enligt definitionen i 1 kap 5§4 diskrimineringslagen.

dierna och även övriga frågor som har bedömts vara särskilt intressanta sett ur perspektivet av lika villkor och möjligheter för alla studenter.

I de flesta fall medger inte svaren någon djupare analys av varför resultaten ser ut som de gör. UHR har ändå valt att tolka resultaten i några fall. Rapporten innehåller inte heller någon djupgående kartläggning av olika typer av hinder som finns i högskolemiljön eller som är kopplade till högskolestudierna, och hur de skulle kunna hanteras. I de avslutande reflektionerna i slutet av rapporten finns en kort summering av helhetsbilden och övergripande reflektioner kring några av de centrala resultaten från undersökningen.

Genom att presentera resultaten från Eurostudent VI-undersökningen om studenter med funktionsnedsättning vill UHR peka på områden och frågor som är viktiga att arbeta vidare med för att ge studenter med funktionsnedsättning lika möjligheter att påbörja, genomföra och slutföra sina högskolestudier.

Kort om genomförande och analys

Den svenska delen av Eurostudent VI genomfördes under våren 2016. Alla cirka 370 000 studenter som var registrerade vid en svensk högskola erbjöds att delta. Undersökningen gjordes genom en webbaserad enkät via studenternas e-postadresser på lärosätena.

Drygt 8 000 studenter svarade på enkäten

Totalt svarade 8 253 studenter på frågorna om funktionsnedsättning. Av dem svarade 6 010 studenter att de inte hade någon funktionsnedsättning och 2 243 att de hade en eller flera funktionsnedsättningar. Det är deras svar som ligger till grund för den här rapporten. Samtliga frågor som fanns med i enkäten finns på uhr.se.³

Närmare 370 000 enkäter skickades ut elektroniskt till studenter som var registrerade vid en svensk högskola vårterminen 2016. De drygt 8 200 svaren innebär en svarsfrekvens på 2,3 procent vilket är lågt. I det här sammanhanget är det viktigt att tänka på att undersökningen genomfördes som en totalundersökning, det vill säga att den skickades till hela studentpopulationen. Och även om svarsfrekvensen var låg var antalet svar stort. Svaren är viktade för kön, ålder, hel-/deltidsstudier och campus-/distansstudier för att motsvara hela studentpopulationen. Alla skillnader som nämns i rapporten är statistiskt signifikanta. Signifikanstesterna gjordes med hjälp av t-test och ANOVA (95 procent).

Analysen genomfördes på flera sätt

Då gruppen i sin helhet är mycket heterogen har UHR analyserat enkätsvaren på några olika sätt. Analyserna är gjorda för hela gruppen som angivit någon funktionsnedsättning och de har jämförts med studenter utan nedsättningar för att kunna se skillnader kopplat till att ha en funktionsnedsättning. Analyserna är också uppdelade på de olika svarsalternativen för att undersöka skillnader mellan studenter med olika typer av funktionsnedsättning.

3 Uhr.se/globalassets/_uhr.se/likamogligheter/eurostudent/uhr_student_enkaten-1804.pdf

Alla analyser är även uppdelade efter i hur hög grad studenterna upplever sig begränsade eller inte på grund av sin funktionsnedsättning i sin studie-situation. De analyserna är gjorda för att undersöka om/hur graden av funktionsbegränsning påverkar deras situation på högskolan. Studenterna fick ange begränsning på en femgradig skala, från *Inte alls begränsad* (nivå 1) till *Starkt begränsad* (nivå 5). Jämförelser gjordes mellan de som svarat att de är begränsade i någon omfattning (nivå 2-5) och studenter utan någon funktionsnedsättning och även mellan de studenter som angav att de är något begränsade (nivå 2-3) och de som är mycket begränsade (nivå 4-5).

I några av frågorna fick studenterna ta ställning till flera påståenden. För de frågorna gjordes så kallad faktoranalys, då svar/påståenden som samvarierade starkt med varandra grupperades i meningsfulla grupper för att reducera antalet variabler i analyserna. Skillnaderna mellan studenter med funktionsnedsättning och studenter utan funktionsnedsättning och mellan olika typer av funktionsnedsättningar när det gäller de grupperade svaren/påståenden i faktoranalysen signifikantstestades också med hjälp av t-test. För att levandegöra de statistiska resultaten redovisas också en del svar på frågor med öppna svarsalternativ, som citat. I några fall har citaten korrigerats språkligt för att öka läsbarheten.

Vilka ingår i gruppen med funktionsnedsättning?

Tjugosju procent av alla studenter som svarade på Eurostudent VI-enkäten angav att de hade någon funktionsnedsättning. Tjugosju procent är relativt högt jämfört med flera andra undersökningar som gjorts (CSN, 2016A, Folkhälsomyndigheten 2016), men är i enlighet med SCB:s senaste undersökning av levnadsförhållanden (SCB, 2016). Andelen är också rimlig med tanke på frågans utformning och de många olika svarsalternativen, varav några inte har självklara definitioner.⁴

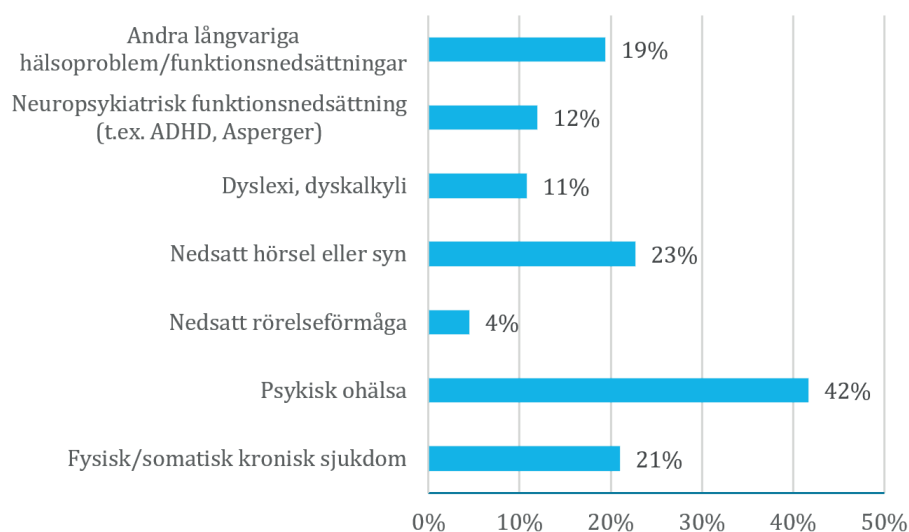
Många typer av funktionsnedsättningar

De mest förekommande funktionsnedsättningarna är psykisk ohälsa, följt av nedsatt hörsel eller syn och fysisk/somatisk kronisk sjukdom (figur 1). Den höga andelen studenter med psykisk ohälsa stämmer överens med andra undersökningar (Folkhälsomyndigheten, 2016 och SCB, 2017)

Några av svarsalternativen lämnar frågan öppen om vilken variation eller vilket tillstånd som ligger bakom att studenten har kryssat för att den har en funktionsnedsättning. Här kan de öppna kommentarerna ge ledning. När det gäller de studenter som har angett att de har en *fysisk/somatisk kronisk sjukdom* visar kommentarerna att det exempelvis kan vara olika typer av smärttillstånd, ryggproblem med mera. De relativt många kommentarer från studenter som har angett att de har *långvariga hälsoproblem/funktionsnedsättningar* visar att det kan vara astma och allergier, reumatism, diabetes, migrän, endometriosis och mag-tarmsjukdomar. Många studenter som lider av *psykisk ohälsa* kommenterar att de lider av exempelvis depression, utmattningstillstånd, ätstörning, ångest, bipolär sjukdom/manodepressivitet och stress.

De öppna kommentarerna från studenter som anger att de har *nedsatt hörsel eller syn* visar att en del av dem har allvarliga syn- eller hörselnedsättningar som de behöver särskilda anpassningar för. Kommentarerna visar dock att det i väldigt många fall handlar om studenter som har nedsatt syn som kan kompenseras med hjälp av glasögon eller linser.

⁴ Frågorna som ingår i Eurostudent-enkäten utformas på central europeisk nivå och de deltagande länderna har begränsad möjlighet att ändra eller justera dem.

Figur 1. Ange om du har en eller flera funktionsnedsättning/ar eller sjukdom/ar? 2 243 studenter angav något/några av svarsalternativen. I figuren presenteras andel studenter i respektive svarskategori. Några svarande har angett mer än en funktionsnedsättning eller långvarigt hälsoproblem, vilket är förklaringen till att de sammanräknade procenten blir mer än 100.

Studenterna fick i en annan enkätfråga skatta hur begränsade de är i sin studiesituation på grund av sin funktionsnedsättning. Resultaten visar på en stor spridning i den frågan (se figur 2).

Sammantaget visar studenternas enkätsvar på en bredd av funktionsnedsättningar och även en stor variation i hur mycket de begränsas av sin funktionsnedsättning. Det innebär att "psykisk ohälsa", den vanligaste funktionsnedsättningen i den här undersökningen sannolikt varierar mellan personer som upplever olika grader av stress, till personer med svåra psykiatriska diagnoser (Stockholms läns landsting, 2015). Bland de studenter som har angett att de har nedsatt hörsel eller syn är det ett spektrum av funktionsnedsättningar som varierar mellan svåra hörsel- och synnedsättningar till synnedsättningar som kan kompenseras med glasögon och linser. Sammanfattningsvis innebär det att den totala gruppen som redovisas i rapporten är en blandning av individer med många olika typer av funktionsnedsättningar. Nedsättningarna är dessutom av varierande svårighetsgrad och går att kompensera för i olika omfattning, och begränsar därmed studieförmågan olika mycket.

Som nämns ovan är analyserna gjorda på studentgruppen i sin helhet, uppdelat på de olika svarsalternativen/funktionsnedsättningarna och på grad av begränsning. Generellt sett kan konstateras att det i många frågor är stora skillnader i studenternas svar beroende på vilken/vilka funktionsnedsättningar de har. Det är inte förvånande med tanke på det är en blandning av olika typer av funktionsnedsättningar och hälsoproblem som påverkar studenterna på olika sätt. I de fall som någon eller några grupper utmärker sig i analyserna kommenteras det.

Inte oväntat var skillnaderna i olika avseenden mellan studentgrupper med och utan funktionsnedsättning nästan alltid mest uttalade för de studenter som är mest begränsade på grund av sin funktionsnedsättning. I de fall resultaten avviker från det mönstret kommenteras det i rapporten.

Studenterna är lika gamla och andelen kvinnor är större

De studenter som svarade på Eurostudent VI-enkäten var i genomsnitt 25 år, både de med och de utan funktionsnedsättning. Bland studenterna med en funktionsnedsättning är andelen kvinnor 65 procent, jämfört med 58 procent bland studenterna utan funktionsnedsättning. Den högre andelen kvinnor bland studenterna med funktionsnedsättning förklaras till stor del av att andelen kvinnor är särskilt hög bland studenterna med psykisk ohälsa och fysisk kronisk sjukdom. De resultaten stämmer överens med andra undersökningar om både högskolestudenter (CSN 2016A och B) och om befolkningen i stort (SCB, 2017).

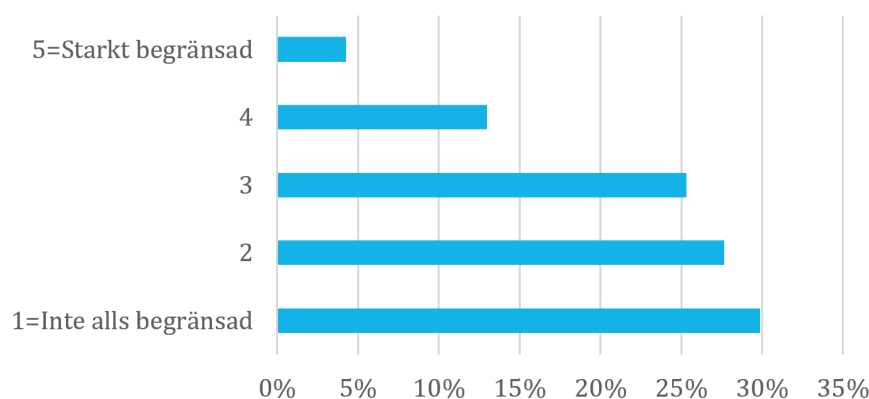
För att få en bild av studenternas sociala bakgrund ingår en fråga om föräldrars eller vårdnadshavares utbildningsnivå i Eurostudent VI-undersökningen. Här visar resultaten att andelen studenter som har icke-högskoleutbildade föräldrar är lite högre bland studenter med funktionsnedsättning än bland dem utan. Skälet till att göra den här analysen var att undersöka om kombinationen av att ha en funktionsnedsättning och att ha föräldrar som inte har läst på högskolan minskar sannolikheten att en person börja studera på högskolan. Resultaten som presenteras här tyder på att det inte är fallet.

Resultaten från studenternas enkätsvar

Vilken bild ger studenterna med funktionsnedsättning av sin studiesituation och sina högskolestudier på svenska lärosäten i allmänhet? Hur såg vägen till högskolan ut, hur ser det ut med hel- och deltidsstudier, campus- och distansstudier? Hur nöjda är de med sina studier, hur är den ekonomiska situationen och hur fungerar det med stöd relaterat till funktionsnedsättningen? Vilka skillnader finns mellan studenter med funktionsnedsättning och studenter utan funktionsnedsättning och hur upplever studenter med olika typer av funktionsnedsättning sina högskolestudier?

Studenterna begränsas olika mycket

För att klargöra hur mycket funktionsnedsättningen begränsar studenterna i deras studiesituation och även i det dagliga livet fick de själva skatta det på en femgradig skala. Nästan var tredje student svarade att de inte alls var begränsade i sin studiesituation (nivå 1 i figur 2). Drygt hälften angav att de var något begränsade eller begränsade (nivå 2 och 3). 13 procent av studenterna upplevde sig mycket begränsade (nivå 4) och fyra procent starkt begränsade (nivå 5). Resultaten är mycket lika när det gäller hur begränsade de är i sina dagliga aktiviteter på grund av sin funktionsnedsättning.

Figur 2. På grund av din/a funktionsnedsättning/ar, hur begränsad är du i dina studier? Totalt svarade 2 227 studenter på frågan.

När det gäller de olika typerna av funktionsnedsättningar upplever studenterna med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF) sig mest begränsade i sina studier. Studenter med nedsatt hörsel eller syn tycker sig vara i särklass minst begränsade, något som kan förklaras av att den gruppen

troligen innehåller många med synnedsättningar som till stor del kan kompenseras med hjälp av glasögon.

Lika många behöriga via gymnasiet men fler kompletterar

Alla studenter som deltog i Eurostudentundersökningen fick svara på frågor om hur de hade blivit behöriga till högskolestudierna och hur lång tid det tog innan de påbörjade studierna. Frågorna är intressanta när de gäller studenter med funktionsnedsättning för att se om det finns skillnader i hur vägen till högskolan såg ut, hur lång tid det tog och vilka vägar var vanligast.

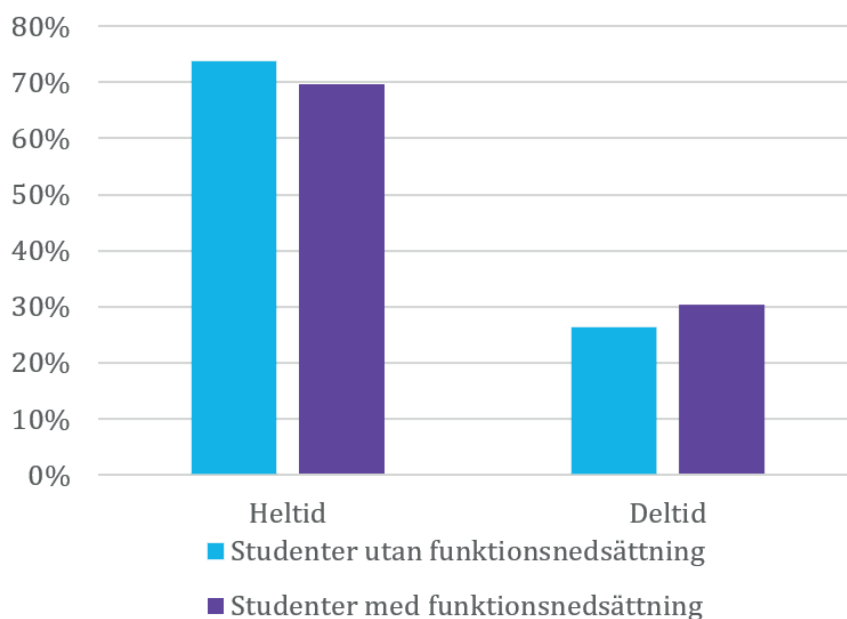
Det var lika vanligt bland studenter med funktionsnedsättning att bli behörig via gymnasiet som bland studenter utan funktionsnedsättning. 90 procent blev behöriga på det sättet i båda grupperna. Däremot var det vanligare att bli behörig via komvux, framför allt bland studenter som har dyslexi/dyskalkyli och studenter med NPF. Det var också vanligare bland studenter med funktionsnedsättning att bli behörig via folkhögskola. Att fler blir behöriga via komvux och folkhögskola kan vara en reflektion av att det har varit svårare för en del studenter med funktionsnedsättning att klara av gymnasiestudierna och att de har behövt komplettera sina betyg.

Endast var tjugonde student totalt sett antogs med antagningsprov som urvalsinstrument, vilket gör den gruppen relativt liten. Här finns dock en skillnad mellan studenter med och utan funktionsnedsättning då det var en mindre andel studenter med funktionsnedsättning som kommit in på sin utbildning med hjälp av antagningsprov. Andelen studenter som blev behöriga genom behörighetsprov, exempelvis musikprov, är däremot lika stor bland studenter med funktionsnedsättning som bland dem utan funktionsnedsättning.

Det tog något längre tid för studenter med funktionsnedsättning att börja på högskolan efter att ha avslutat gymnasiet. Andelen som väntat mer än två år är högre bland dem, 31 procent, jämfört med 27 procent bland studenter utan funktionsnedsättning. Det är sannolikt kopplat till att fler blir behöriga via komvux och folkhögskola. Trots detta är det ändå hela 45 procent av studenterna med funktionsnedsättning som börjat inom ett år, vilket kan jämföras med 50 procent bland studenterna utan någon funktionsnedsättning.

Något fler läser på deltid och på distans

En del av Eurostudentundersökningen handlar om hur studenterna studerar; på heltid eller deltid, på campus eller distans, på program eller inte et cetera. Sett till hela gruppen studenter med funktionsnedsättning studerar 30 procent på deltid, vilket kan jämföras med 26 procent bland övriga studenter (figur 3). I gruppen studenter med nedsatt rörelseförmåga är andelen som studerar på deltid särskilt hög, 48 procent. Skillnaden är signifikant men det bör observeras att gruppen är relativt liten.

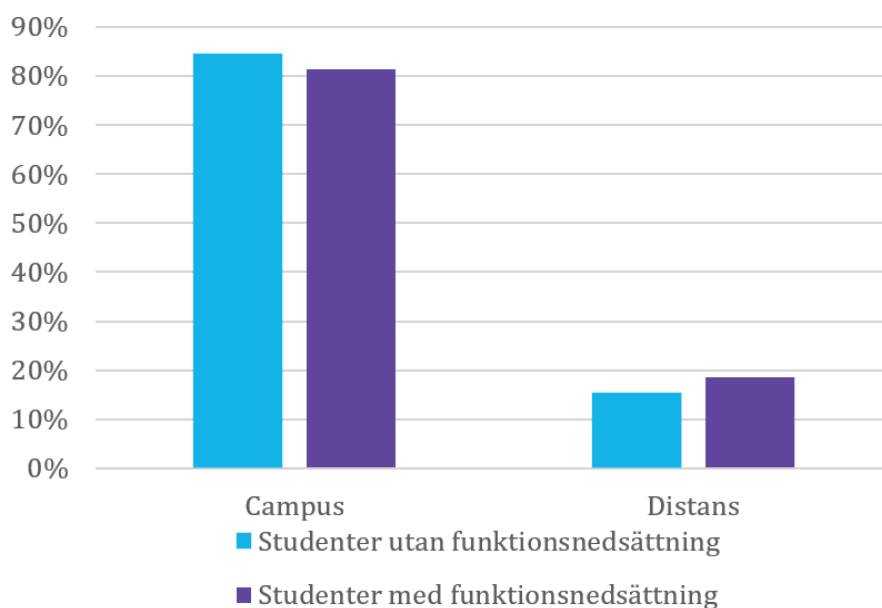
Figur 3. Studerar du på heltid eller deltid vårterminen 2016? 2 243 studenter med funktionsnedsättning respektive 6 010 studenter utan funktionsnedsättning svarade på frågan.

Den något högre andelen deltidsstuderande bland studenter med funktionsnedsättning handlar inte om att de i större utsträckning är förvärvsarbetsande som studerar vid sidan av arbetet (se resultat nedan). Det handlar sannolikt om att en del av dem behöver en anpassad studiehastighet.

”Att ha dyslexi och lära sig programmering i så pass snabb takt som vi var tvungna att göra har varit väldigt jobbigt för mig. Jag hamnade mycket efter i mina studier då jag började stressa med att försöka klara programmeringen men inte lyckades...”

”Vissa utbildningar kan bli för tuffa för en när man får kämpa hårdare än sina kursare för att hänga med i samma tempo.”

”Jag har en funktionsnedsättning som innebär att jag behöver läsa på halvtid för att orka med studierna. Men det är svårt att kunna få ihop ett program/ kurspaket som fungerar med halvtidsstudier i och med att de flesta kurserna är på heltid. Jag skulle således önska att det fanns en större flexibilitet så att det blir enklare för de som har behov av/ vill läsa på deltid att själv bestämma studietempo (50 eller 100 %).”

Figur 4. Studerar du på distans? 2 243 studenter med funktionsnedsättning respektive 6 010 studenter utan funktionsnedsättning svarade på frågan.

Det är en något större andel av studenter med funktionsnedsättning som studerar på distans (figur 4). Det gäller framför allt bland studenter med nedsatt rörelseförmåga där en av tre studenter läser på distans. Även studenter med långvariga hälsoproblem studerar i relativt stor utsträckning på distans. Studenter som uppger sig vara något begränsade på grund av sin funktionsnedsättning studerar i högre grad på distans jämfört med studenter som anger att de är mycket begränsade.

Resultaten från Eurostudent visar att det är lika stor andel bland studenter med och utan funktionsnedsättning som studerar på ett program, cirka 78 procent. När det gäller vilken typ av examen som studenterna har för avsikt att ta finns det däremot vissa skillnader. Studenter med funktionsnedsättning studerar i mindre utsträckning på avancerad nivå mot en magister-, masterexamen eller på forskarnivå. Den vanligaste examen på avancerad nivå är masterexamen. Den låga andelen studenter med funktionsnedsättning bland mastersstudenterna förklaras till viss del av att det är många internationella studenter i den gruppen, och väldigt få av dem har någon funktionsnedsättning. Om de internationella studenterna exkluderas från analysen kvarstår signifikanta skillnader i andelen som studerar mot en masterexamen, men skillnaderna minskar betydligt.

Det är också något fler studenter med funktionsnedsättning som studerar fristående kurser i avsikt att kombinera kurser till en examen. Det kan vara en reflektion av att det kan vara lättare att läsa i en anpassad studietakt på fristående kurser som kanske erbjuds mer frekvent jämfört med kurser som ingår i ett program. Kurser inom program bör dessutom ofta läsas i en sekvens vilket kan komplicera programstudier för studenter som behöver flexibilitet och anpassning på grund av en funktionsnedsättning.

Något fler tar studieuppehåll

En fråga är om funktionsnedsättning påverkar studenternas benägenhet att ta längre studieuppehåll. Resultaten från Eurostudent VI visar att studenter med funktionsnedsättning i något högre utsträckning tar studieuppehåll som är minst två terminer jämfört med studenter utan funktionsnedsättning, tio respektive åtta procent.

Det var vanligast att ta studieuppehåll bland de relativt få studenter med nedsatt rörelseförmåga, 17 procent av dem svarade i enkäten att de hade tagit ett studieuppehåll på minst två terminer. Även här påverkar graden av begränsning på grund av funktionsnedsättningen då det är vanligare att ta studieuppehåll bland de studenter som är mer begränsade.

”De studieuppehåll jag tagit har inte varit officiella, då de skedde till följd av sjukdom och jag hade önskat/behövt vara sjukskriven på deltid, men detta inte är möjligt som universitetsstuderande i Sverige idag. Istället försökte jag studera vidare på deltid.”

Studenterna fick även svara på varför de hade tagit studieuppehåll. Studenter med funktionsnedsättning angav i betydligt högre utsträckning att de hade uppehåll på grund av hälsorelaterade orsaker. Att ta studieuppehåll på grund av hälsorelaterade orsaker är särskilt vanligt bland studenter med NPF, psykisk ohälsa och bland dem som hade angett att de hade långvariga hälsoproblem/funktionsnedsättningar.

Att något fler studenter med funktionsnedsättning tar studieuppehåll, framför allt på grund av hälsorelaterade orsaker, och att det är särskilt vanligt bland de studenter som är mest begränsade, kan bero på att (studie)situationen blir för utmanande och de behöver göra ett uppehåll för att sedan kunna fortsätta.

Känner sig mindre hemma i högskolan och är mindre nöjda

En viktig del av den sociala dimensionen av högskolestudier är att vara nöjd med sin utbildning och sin lärandemiljö. Studenterna fick därför ta ställning till om de var nöjda med kvaliteten på undervisningen, utbildningens upplägg, kursutbudet, personalens bemötande och lärandemiljö i Eurostudentenkäten.

Generellt sett är studenter med funktionsnedsättning mindre nöjda än studenter utan funktionsnedsättning. Det finns vissa skillnader mellan de olika typerna av funktionsnedsättningar i hur nöjda studenterna är med sin utbildning och lärandemiljö. Studenter med nedsatt hörsel eller syn och studenter med dyslexi/dyskalkyli är nöjdare, nästan lika nöjda som studenter utan funktionsnedsättning. Studenter med fysisk/somatisk kronisk sjukdom och studenter med psykisk ohälsa var minst nöjda. Det är också de studenter som upplever sig mest begränsade som är minst nöjda med sin utbildning och lärandemiljö.

”Jag har fått bra praktisk hjälp. Men det är bemötandet, förhållningssätt och förståelse som varit mycket problematiskt.”

Att ha en positiv upplevelse av högskolestudierna och att känna sig hemma på högskolan är andra närliggande och centrala delar av den sociala dimensionen av högskolestudierna. Studenterna fick därför ta ställning till en rad olika påståenden som handlade om hur de upplevde sina högskolestudier; om lärarna inspirerade och var engagerade, om de skulle rekommendera sin utbildning, om förväntningarna på dem var klara redan från början och om det var självklart att de skulle studera på högskolan. Studenterna fick också ange i vilken utsträckning de ofta kände att de inte hörde hemma på högskolan och om de ibland frågade sig om högskolestudier var det rätta för dem.

Även när det gäller upplevelsen av studierna är studenterna med funktionsnedsättning mindre nöjda än studenter utan nedsättning. Även här finns vissa skillnader mellan de olika typerna av funktionsnedsättningar. Studenter med nedsatt hörsel eller syn, studenter med dyslexi/dyskalkyli och studenter med nedsatt rörelseförmåga är mer nöjda. De är i princip lika nöjda som studenter utan funktionsnedsättning. Studenter med psykisk ohälsa upplever studierna mest negativt.

”Det var bara en lärare som tog sig modet att hälsa mig välkommen tillbaka efter sjukskrivning. Det finns såklart anledningar till detta men jag hoppas att andra studenter inte känt sig lika osynliga och obetydliga som jag har.”

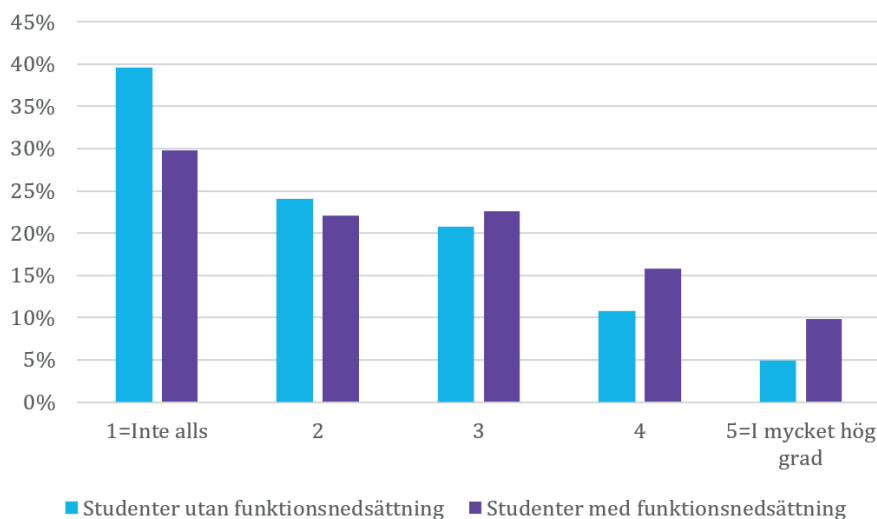
Skillnaderna är särskilt stora när det gäller hur hemma de känner sig på högskolan. Studenter med funktionsnedsättning svarar i betydligt högre utsträckning att de ofta känner att de inte hör hemma på högskolan och att de ifrågasätter sitt val att studera jämfört med studenter utan funktionsnedsättning. I den här frågan är det tydligt att studenter med alla typer av funktionsnedsättningar upplever en lägre grad av hemhörighet. Skillnaderna mellan de olika funktionsnedsättningarna är betydande. Studenter med NPF och psykisk ohälsa anger i högst utsträckning att de inte känner sig hemma på högskolan. Det är också de studenter som upplever sig mest begränsade på grund av sin funktionsnedsättning som är minst nöjda och som känner sig minst hemma på högskolan.

”Jag tror att mycket av det jag ifrågasätter om min tillhörighet och om studierna är rätt för mig stammar ur mina diagnoser med dyslexi, depression och ångest.”

”Jag älskar det jag gör men känner ändå emellanåt att jag undrar vad jag håller på med.”

Fler med ekonomiska problem

En viktig del av att kunna genomföra och slutföra sina högskolestudier är att ha tillräckligt bra ekonomiska förutsättningar. I ett avsnitt av Eurostudent får därför studenterna svara på frågor om sin ekonomi och hur de upplever sin ekonomiska situation.

Figur 5. I vilken grad upplever du att du har ekonomiska svårigheter just nu? 2 240 studenter med funktionsnedsättning respektive 5 990 studenter utan funktionsnedsättning svarade på frågan.

Resultaten visar tydligt att studenter som har en funktionsnedsättning i betydligt högre grad upplever att de har ekonomiska svårigheter (figur 4). Bland dem svarar sammanlagt 26 procent att de i hög grad eller mycket hög grad har ekonomiska svårigheter. Det kan jämföras med 16 procent bland studenter utan funktionsnedsättning.

”Jag har ekonomiska problem på grund av sjukdom som ledde till att jag inte klarade av mina kurser och inte fick pengar från csn.”

”min dyslexi gör: hinner inte arbeta extra, får ekonomiska problem. avslag från csn, ej berättigad till att ”fördela” mina studier över en längre tidslinje med samma ekonomiska bidrag. investerar enormt mycket tid för att hantera studie takt/krav, har ej tid för socialt liv pga. det.”

”Jag känner press från mitt timvik-jobb att jobba för annars blir jag kanske utskriven. Samtidigt måste jag plugga flitigt för att inte få underkänt på tentamen och riskera att inte klara tröskelkraven till nästa termin. Samtidigt som jag har en kronisk sjukdom och försöker leva som en normal människa med middag på bordet och ett städat hem.”

Studenter med NPF utmärkte sig och bland dem upplever hela 40 procent en hög eller mycket hög grad av ekonomiska svårigheter. Även studenter med dyslexi/dyskalkyli och psykisk ohälsa uppger en hög grad av ekonomiska svårigheter. Studenter som är mer begränsade på grund av sin funktionsnedsättning upplever också ekonomiska svårigheter i större utsträckning.

En fråga som relaterar till ekonomi och studietakt är frågan om deltidsstudier kombinerat med deltidssjukskrivning. Det finns ingen fråga som direkt berör det ämnet i enkäten men flera öppna kommentarer visar att det finns ett problem här.

”Väldigt svår ekonomisk situation för studenter med sjukdomshistorik. Ej möjligheter till sjukskrivning på deltid. Inga möjligheter till ekonomi eller återhämtning för studenter.”

”Min kroniska sjukdom påverkar inte mig och mina studier idag – däremot gjorde den att jag inte kunde studera på ett tillfredsställande vis under en längre tid (ca 2 år). Då hade jag egentligen behövt vara sjukskriven, men valde bort detta som alternativ eftersom jag upplever villkoren för sjukskrivning som student som ohållbara. Att som student bara kunna vara sjukskriven på 100 %, gör det svårt att exempelvis komma ikapp med missade poäng och därmed kunna säkra CSN inför nästa termin. Dessutom kändes det som slöseri med tid då jag inte var helt och hållet oförmögen att studera, jag klarade bara inte av 100 % studietakt. Visserligen går det ju att studera på deltid, men det ger också bara CSN på deltid och det klarar man inte räkningarna med i en större studentstad i Sverige idag. Finns det en sak jag önskar framtida studenter är det möjligheten att kombinera deltidsstudier med deltidssjukskrivning.”

”Inga möjligheter för sjukskrivning på deltid och därför väldigt svårt att stegvis återgå till studierna.”

Studenter med funktionsnedsättning förvärvsarbetar mindre

Det är väl känt att många studenter arbetar vid sidan av sina studier och att de inkomsterna är en viktig del av deras totala ekonomi. Det gäller framför allt de studenter som studerar på deltid och ofta i första hand är förvärvsarbete som studerar vid sidan av, men det är också många heltidsstudenter som förvärvsarbetar (UHR, 2015).

Det mönstret visar sig även i Eurostudent VI där 29 procent av studenterna utan funktionsnedsättning svarar att de arbetar/praktiserar under hela terminen. Andelen bland studenter med funktionsnedsättning var lägre, 25 procent för gruppen i sin helhet. Andelen studenter som svarar att de arbetar då och då under terminen var lika i både grupperna, 21 procent.

När det gällde hur många som inte förvärvsarbetar är bilden en annan. Där anger 54 procent av studenterna med funktionsnedsättning att de inte arbetar alls under terminen, jämfört med 50 bland studenterna utan funktionsnedsättning. Bland studenterna med NPF och psykisk ohälsa är det vanligast att inte förvärvsarbeta, något som sannolikt är kopplat till upplevelsen av ekonomiska svårigheter som beskrivs ovan.

”Min funktionsnedsättning gör det svårt att ha jobb vid sidan av studier, samt att lägga upp och planera mina studier.”

”Har varit med om en trafikolycka under ht 2014 som försvårat min studiegång. Därför har jag nu restpoäng som jag försöker ta hand om och beta av samtidigt som jag läser en fristående kurs. Något arbete vid sidan av mina studier har jag inte energin till då min rehabilitering och återanpassning till vardagen tagit och tar mycket kraft. Jag är på väg, sakta sakta, framåt mot en ny vardag.”

Det är de studenter som är mest begränsade på grund av sin funktionsnedsättning som till största delen förklarar skillnaden i förvärvsfrekvens mellan studenter med och utan funktionsnedsättning. Bland de studenter som är mycket begränsade var det hela 69 procent som inte arbetade alls under terminen.

Något färre har studerat utomlands

Ett avsnitt i Eurostudentundersökningen handlar om utlandsstudier, genomförda och planerade samt även upplevda hinder för att studera utomlands. Här visar resultaten att studenter med funktionsnedsättning i något mindre utsträckning hade studerat utomlands, nio procent jämfört med 12 procent av studenterna utan någon funktionsnedsättning.

Det är också något fler bland studenter med funktionsnedsättning som inte har några planer på att studera utomlands, framför allt studenter med nedsatt rörelseförmåga och studenter med NPF. Även här var det ett tydligt samband mellan benägenhet att studera utomlands och hur begränsade studenterna upplevde att de var på grund av sin funktionsnedsättning.

Studenterna fick ta ställning till ett tiotal aspekter som kan uppfattas vara hinder för utlandsstudier, och i vilken utsträckning de eventuellt utgjorde ett hinder för studier utomlands. De potentiella hindren kunde grupperas i tre områden; studierelaterade orsaker, personliga orsaker samt praktiska/ekonomiska orsaker. Sammanfattningsvis visar resultaten att studenter med funktionsnedsättning, och framför allt de som är mest begränsade, upplever att alla tre typer av orsaker utgör ett större hinder jämfört med vad de studenter som inte har någon funktionsnedsättning upplever.

Det är ingen skillnad mellan studenter med och utan funktionsnedsättning när det gäller hur stor andel av dem som har studerat utomlands inom ramen för Erasmus+-programmet, det största stipendieprogrammet. Detta

trots att det inom Erasmus+ finns möjlighet till generöst stöd för anpassning på det mottagande lärosätet för studenter med funktionsnedsättning. Här finns anledning att fundera över hur informationen om möjligheter till anpassningar för studier utomlands behöver förbättras.

Lärosätets och samhällets stöd för funktionsnedsättning

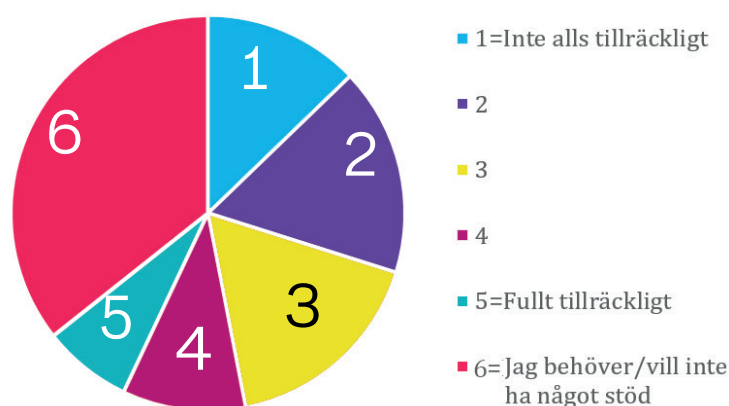
Som beskrivs inledningsvis har lärosätena ett ansvar att göra de anpassningar som är rimliga för att en person med funktionsnedsättning ska komma i en jämförbar situation med personer utan funktionsnedsättning. Det handlar i första hand om att skapa generella lösningar, och om de inte räcker till ska de kompletteras med individuellt stöd.

På alla svenska lärosäten finns samordnare för studenter med funktionsnedsättning. Samordnarens roll i lärosätets tillgänglighetsarbete är att koordinera lärosätets pedagogiska stöd till studenter som är hindrade i sin studiesituation på grund av en funktionsnedsättning.⁵ Det pedagogiska stödet kan innebära olika typer av IKT-pedagogiskt stöd,⁶ anpassad studielitteratur, stöd av en mentor, hjälp till självhjälp att utveckla studieteknik och studiestrategier, möjlighet att få tentera i en lugnare miljö med mera. Stödet ges sedan vid avdelningen för studentstöd/motsvarande, vid institutionen där studenten studerar och av andra enheter inom lärosätet. Annat stöd som studenterna kan få är anpassad kurslitteratur och IT-stöd kring kurslitteratur, exempelvis talböcker. Det tillhandahålls via lärosätens bibliotek. Även Studenthälsan ska vara en tillgång för studenter med funktionsnedsättning. Studenthälsan har som uppdrag att främja studenternas fysiska och psykiska hälsa genom framför allt förebyggande hälsovård.

Studenterna med funktionsnedsättning fick i en del av enkäten bedöma det stöd som de får från sitt lärosäte och samhället i stort, med tanke på de hinder som de möter i sina studier. För den här frågan presenteras enbart resultaten för de studenter som uppgav att de var begränsade i sin studiesituation på grund av sin funktionsnedsättning. Det vill säga 70 procent av de studenter som angav att de hade en eller flera funktionsnedsättning/ar i Eurostudentenkäten (figur 2). Av dem svarar 30 procent att stödet inte eller inte alls är tillräckligt, medan sammanlagt 17 procent tyckte att stödet är tillräckligt eller fullt tillräckligt. Trettiosex procent anser att de inte behöver/vill ha något stöd och ytterligare 17 procent tyckte att stödet varken var tillräckligt eller otillräckligt (svarsalternativ 3 i figur 6).

5 För att få tillgång till stöd via samordnaren behöver studenten ha ett intyg på som visar att hen har en varaktig funktionsnedsättning alternativt är under utredning.

6 IKT-pedagogiskt stöd är pedagogiskt stöd med hjälp av olika informations- och kommunikationstekniker.

Figur 6. Om du tänker på de hinder du möter i dina studier på grund av din/a funktionsvariation/er, hur bedömer du det stöd du får för att överkomma dessa hinder från ditt lärosäte och samhället i stort? De svar som presenteras i figuren är för de studenter som uppgav att de är begränsade i sin studiesituation på grund av sin funktionsnedsättning, totalt 1 555 studenter.

Andelen studenter som tyckte att stödet inte alls är tillräckligt är särskilt hög bland studenter med NPF och fysisk kronisk sjukdom. De studenter som i störst utsträckning tycker att stödet är fullt tillräckligt är de med dyslexi/dyskalkyli. Några av de öppna kommentarerna visar på hur olika studenterna bedömer stödet:

”- Prestationsångest
- Depression/nedstämdhetsproblematik”

”Lärosätet har inte tillräckliga kunskaper/resurser om hur de ska hjälpa studenter med detta varför jag måste betala själv >2500 kr/mån för detta.”

”Som student har jag inte fått någon som helst hjälp eller förståelse för psykiska problem. Däremot fysiska har de hjälpt till med t.ex. ändrat tentaformer (svårt att sitta många timmar).”

”Jag har asperger och har därför fått mycket stöd från KTH. Det finns fortfarande en hel del aspekter av det dagliga livet som gör mig fortare trött än mina kamrater, och det är nog inget jag någonsin kan få hjälp med. Däremot har KTH även hjälpt mig att få kontakt med de många andra studenter på lärosätet som har samma diagnos, och vi har kunnat hjälpa varandra.”

”Det stöd som ges av universitetet är mycket standardiserat och är därför bara delvis lämpligt för mig. Till exempel erbjuds förlängd tentamenstid (7h), men jag blir för trött under den ursprungliga tentamens-tiden (5h) och skulle snarare behöva dela upp denna på två tillfällen på olika dagar med kanske 3h per tillfälle.”

”Finns inte ens grundläggande kunskaper hos lärare och inga relevanta hjälpmedel hos samordnare.”

Bland studenter med nedsatt hörsel och syn, nedsatt rörelseförmåga och andra långvariga hälsoproblem är det flest studenter som svarar att de inte behöver/vill ha något stöd, drygt 40 procent i alla de tre grupperna. Som beskrivs i början av den här rapporten framgår det av de öppna kommentarerna i enkäten att många studenter som anger att de har nedsatt hörsel eller syn har synnedsättningar som till största del korrigeras med glasögon. Det är troligt att många av dem svarade att de inte behövde något särskilt stöd. Andra förklaringar till att så pass många studenter svarade att de inte behövde/ville ha något stöd kan vara att det bland studenterna med nedsatt hörsel eller syn och nedsatt rörelseförmåga är många som från tidig ålder är vana vid olika hjälpmedel, vet vilka anpassningar som behövs och i allmänt har hittat fungerade strategier för att hantera sin funktionsnedsättning. Det kan innebära att många bland dem har mindre behov av stöd när de nu är vuxna och läser på högskolan.

”Jag har en lindrigare form av hörselnedsättning sedan jag var barn och har sedan ett par år tillbaka hörselapparat i båda öronen, som jag använder i skolan. Min hörselnedsättning påverkar inte mina studier eftersom jag har hjälpmedel, däremot påverkar det mig som person. Jag har alltid haft svårt att ”erkänna” min hörselnedsättning, och väldigt få känner till att jag har den. Har exempelvis inte uppsatt hår i skolan därför att hörapparaten då kan synas och jag vill inte få några frågor om det eftersom det är pinsamt/jobbigt.”

”Rullstolsburen. Inga hinder i övrigt.”

”Jag får hjälp med min psykosomatiska ohälsa utanför universitetet och det är tillräckligt för mig.”

Inget direkt samband mellan hur synlig funktionsnedsättningen är och om stöd ges

En fråga i enkäten är om andra märker funktionsnedsättningen. Den frågan finns med i Eurostudentundersökningen för att ytterligare specificera vilken typ av nedsättning studenterna har i, relation till det stöd som lärosätena erbjuder. I ett europeiskt perspektiv finns en uppfattning om att lärosäten i första hand erbjuder stöd till synliga funktionsnedsättningar. Detta tycks inte vara fallet i Sverige då majoriteten av de studenter som får stöd via lärosätenas samordnare för studenter med funktionsnedsättning har nedsättningar som är mindre synliga, nämligen dyslexi, olika neuropsykiatriska variationer och psykisk ohälsa (Stockholms universitet, 2017). Det stämmer väl med resultaten från den här undersökningen där det inte är något tydligt samband mellan hur synlig funktionsnedsättning studenterna hade och om de hade kontaktat och fått stöd via lärosätets samordnare.

Var fjärde student har varit i kontakt med lärosätets samordnare

UHR fick möjlighet att ställa en fråga om lärosätets samordnare för studenter med funktionsnedsättning i den svenska Eurostudentenkäten. Studenterna fick svara på om de hade varit i kontakt med samordnaren och om det underlättat studierna eller inte gjort någon skillnad. De fick även ange om de inte varit i kontakt med samordnare alternativt inte kände till att det fanns en sådan.

Samordnarens roll i studentens situation på högskolan är alltså en del av en större helhet som beskrivs ovan och det är i första hand det pedagogiska stödet som går genom dem. Övrigt stöd som exempelvis anpassad kurslitteratur går direkt via biblioteken och studenter med både fysiska och psykiska hälsoproblem kan vända sig direkt till studenthälsan.

Även när det gäller resultaten från frågan om samordnaren redovisas enbart svaren från de studenter som upplever sig begränsade i någon mån på grund av sin funktionsnedsättning. Av dem har sammantaget 24 procent varit i kontakt med en samordnare. Av dem tycker i sin tur sex av tio studenter att det har underlättat deras studier medan fyra av tio tyckte att det inte har gjort någon skillnad. Femtiofem procent av studenterna har inte varit i kontakt med en samordnare och 21 procent kände inte till att det fanns någon sådan (figur 7).

Figur 7. Har du varit i kontakt med en samordnare för studenter med funktionsnedsättning på ditt lärosäte? De svar som presenteras i figuren är för de studenter som uppgett att de är begränsade av sin funktionsnedsättning, totalt 1 557 studenter.

Det är vanligast bland studenter med dyslexi/dyskalkyli, NPF och nedsatt rörelseförmåga att kontakta samordnaren och andelen studenter som upplever att kontakten underlättat deras studier var högst bland dem. Studenter med nedsatt hörsel eller syn är de som oftast anger att kontakten med samordnaren inte gjort någon skillnad.

”Det är svårt att få gehör för problematiken hos lärare, men stödet hos samordnaren är bra men behövs för ofta för att förklara problematiken för lärarna, kan vara en ny lärare vid varje lektion och för programmet är det minst en ny ansvarig för varje delkurs.”

”Jag har planer på att ta kontakt med samordnare för studenter med funktionsnedsättning men min övriga psykiska ohälsa gör det svårt.”

”En kronisk sjukdom räknas inte som funktionsnedsättning på samma sätt som t.ex. adhd eller dyslexi vilket gör att det inte finns någon samordnare man kan gå till för att be om hjälp.”

De grupper som i störst utsträckning inte kände till att det fanns en samordnare är studenter med fysisk kronisk sjukdom och studenter med psykisk ohälsa. Bland dem svarar cirka var fjärde student att de inte kände till denna möjlighet till stöd.

”När jag väl fick informationen om att det fanns en samordnare så var större delen av min utbildning färdig och de jobbiga delarna för mig redan genomgångna.”

De som inte hade kontakt med samordnaren

Studenterna med nedsatt hörsel eller syn och studenter med långvariga hälsoproblem är de som har minst kontakt med samordnare. Som beskrivs i början av den här rapporten visar de öppna kommentarerna att många av de studenter som har angett att de har nedsatt hörsel eller syn är personer med synnedsättningar som till största del korrigeras med glasögon. Den bilden stöds av den nationella sammanställningen av det stöd som ges till studenter via samordnarna. Där utgör studenter med olika typer av syn eller hörselnedsättningar endast fyra procent av alla som fått stöd, vilket är betydligt lägre än andelen som angett att de har nedsatt hörsel eller syn i den här undersökningen.

Det kan också vara som det beskrivs i avsnittet om stöd ovan, att många studenter med nedsatt hörsel eller syn och andra livslånga funktionsnedsättningar nu i vuxen ålder har vana att hantera sin funktionsnedsättning. Det kan innebära att deras behov av samordnaren och det pedagogiska stöd som de kan få där minskar. För studenter som har en nedsatt funktion på grund av långvariga hälsoproblem är det sannolikt att de inte i första

hand behöver pedagogiskt stöd, utan stöd från andra delar av högskolan eller utanför högskolan. Studenternas öppna kommentarer visar också att några studenter väljer att inte söka hjälp för att de inte vill berätta om sin funktionsnedsättning. Det är sannolikt en kombination av dessa olika förklaringar som bidrar till att en så pass stor andel av studenterna med funktionsnedsättning inte varit i kontakt med en samordnare.

”På min grundutbildning på Linköpings universitet så hade jag hjälp av samordnare för studenter med funktionsnedsättningar. Denna utbildning har jag valt att inte söka hjälp då jag inte vill berätta om min sjukdom för mina klasskamrater och lärare.”

Bland de studenter som anger att de är mycket begränsade på grund av sin funktionsnedsättning har en större andel varit i kontakt med en samordnare. Av dessa har sammantaget 40 procent varit i kontakt med en samordnare och drygt hälften bland dem tyckte att det hade underlättat deras studier. 35 procent hade inte varit i kontakt och ytterligare 25 procent svarade att de inte kände till att det fanns en samordnare. De är ingen skillnad i hur många som tyckte att kontakten underlättat studierna mellan de studenter som var mycket begränsade på grund av sin funktionsnedsättning och de som var något begränsade.

Avslutande reflektioner

Att ha en funktionsnedsättning kan innebära att hinder uppstår i mötet med omgivningen. Hinder som kan påverka en persons möjlighet att påbörja, genomföra och slutföra högskolestudier. Som beskrivs inledningsvis är UHR:s syfte med den här rapporten att peka på de viktigaste utvecklingsområdena som kommer fram i Eurostudent VI. I de avslutande reflektionerna lyfter UHR fram de områden som både studenternas enkätsvar och deras öppna kommentarer visar är de mest problematiska i dagsläget. Områden som är viktiga att arbeta vidare med för att studierna och tillvaron på högskolan ska fungera bra för studenter med funktionsnedsättning och för att ge dem lika möjligheter till högskolestudier.

Den grupp som kallas "studenter med funktionsnedsättning" i den här rapporten är en relativt bred grupp. Det är Eurostudents uttalade mål att fånga in alla studenter som har en nedsatt funktion oavsett om den beror på en funktionsvariation, fysisk kronisk sjukdom eller annat långvarigt hälsoproblem, och oavsett grad av problematik. Bredden gäller alltså de olika anledningarna till funktionsnedsättningen och även hur mycket den påverkar studenterna. Bland studenterna med *fysisk kronisk sjukdom* kan det exempelvis handla om olika typer av smärttillstånd, ryggproblem och bland de studenter som har angett att de har *långvariga hälsoproblem/funktionsnedsättningar* kan det vara astma, diabetes och olika mag-tarmsjukdomar. En del av den totala gruppen har alltså nedsatt funktionsförmåga av anledningar som vanligtvis inte brukar benämnas "funktionsnedsättning". De kanske själva inte definierar sig så, och kanske inte heller av sin omgivning.

När det gäller hur mycket funktionsnedsättningen påverkar studenterna svarade exempelvis 30 procent av dem att de inte alls var begränsade i sina studier. Av de resterande 70 procenten uppgav drygt var tredje student att de inte behöver eller vill ha något stöd. Å andra sidan finns många studenter med funktionsnedsättning som upplever sig starkt begränsad både i sin studiesituation och i sina övriga dagliga aktiviteter.

Studenter med psykisk ohälsa var den största gruppen i den här undersökningen. Unga som lider av psykisk ohälsa är en ökande grupp i hela samhället, något som alla måste förhålla sig till och arbeta vidare med.

Är de ekonomiska förutsättningarna likvärdiga?

Resultaten från Eurostudent VI-undersökningen visar tydligt att fler studenter med funktionsnedsättning upplever ekonomiska svårigheter jämfört med studenter utan funktionsnedsättning. Möjligheterna att uttala sig om varför det ser ut så är begränsade utifrån det aktuella underlaget, men resultaten från enkätfrågorna tillsammans med de öppna kommentarerna pekar på flera viktiga områden att undersöka vidare.

Stressande att ta tillräckligt med poäng för att få studiemedel

En aspekt av ekonomin som det inte finns någon direkt fråga om i enkäten, men som många studenter skriver om i de öppna kommenterarna är studiemedlen. Att ta sina poäng för att få fortsatt studiemedel från CSN är en stress för många studenter. Sannolikt är denna stress större för studenter som är begränsade av en funktionsnedsättning eftersom många av dem skriver om svårigheter att ta sina poäng i tid. Något som i förlängningen kan leda till att fortsatta studiemedel inte beviljas. Flera kommenterar att relationen till CSN och dess regelverk är problematisk och de tycker att systemet inte har tillräcklig förståelse för deras utmaning.

Kunskapen om anpassat studiemedel mycket låg

Studenter med funktionsnedsättning kan få fullt studiemedel för deltidstudier. När de ska betala tillbaka studiemedlen kan de ansöka om att få mellanskillnaden avskriven. Exempelvis kan en student studera på 75 procent och få studiemedel för 100 procent. Den överskjutande delen kan sedan avskrivas efter att utbildningen är avslutad. Studenten kan också få förlängd tid med studiemedel för att kompensera för den lägre studietakten.

För att bli beviljad fullt studiemedel för deltidstudier gör CSN en individuell prövning. De villkor som ska uppfyllas är att studenten måste lägga ner mer tid än normalt på grund av en funktionsnedsättning trots att alla stödåtgärder som högskolan erbjuder har använts. Studenten måste också ha ett intyg som stärker funktionsnedsättningen.

Underlaget från den här rapporten ger ingen information om hur väl känd möjligheten att få fullt studiemedel för deltidstudier är bland studenterna. Siffror från CSN för 2015 visar dock att endast 69 högskolestudenter hade ansökt om långsammare studietakt med fullt studiemedel och av dem fick 24 avslag och 46 bifall.⁷ De siffrorna tyder på att den här möjligheten är mycket okänd. Det är också rimligt att fråga sig om kraven för att få anpassat studiemedel är för höga givet en av tre sökande fick avslag. Om staten verkligen vill ge den här möjligheten till deltidstudier med fullt studiemedel för studenter med funktionsnedsättning ska vara tillgänglig i realiteten behöver CSN och andra ansvariga aktörer informera tydligt om den. Och kraven för att bli beviljad anpassat studiemedel behöver ses över.

Möjligheten till deltidssjukskrivning efterfrågas

I dagens system är det inte möjligt att vara sjukskriven på deltid och studera på deltid. Några studenter beskriver i de öppna kommentarerna hur detta gör att de kan bli "inlåsta" i en 100 procentig sjukskrivning trots att de egentligen både skulle ha förmågan och viljan att studera på deltid. Det gör det svårare att komma ikapp med missade poäng och framför allt att succesivt kunna fasa in i redan påbörjade eller nya högskolestudier under en sjukdomsperiod.

7 Personlig kommunikation med CSN

För de studenter som inte blir sjukskrivna kan det innebära att de går in i en studiesituation som är alltför krävande och som på sikt riskerar att bli ohållbar, att de tvingas göra avbrott eller till och med avbryter sina studier. Flera öppna kommentarer handlar om den typen av problematik. Här är det intressant att följa de nya förslagen om en sjukförsäkring inom ramen för studiemedelsystemet. Förslagen skulle i praktiken innebära att det blir möjligt att behålla studiemedel vid deltidssjukskrivning och att det därmed blir möjligt att vara sjukskriven på deltid och studera på deltid (SOU 2018:9).

Svårt att orka med och kanske även få arbete

Studenter med funktionsnedsättning arbetar i mindre utsträckning, framför allt de studenter som upplever sig mest begränsade på grund av sin funktionsnedsättning. Många studenter vittnar i de öppna kommentarerna om att högskolestudierna i kombination med en funktionsnedsättning gör att det inte finns någon ork och tid kvar för att förvärvsarbeta vid sidan av. Det kan också handla om att det kan vara svårare för en student med funktionshinder att hitta ett arbete. Oavsett vad anledningen till att inte arbeta är så gör det ekonomin pressad då studenterna upplever att studiemedlen bara räcker till det mest basala.

När det gäller den ekonomiska situationen för studenter med funktionsnedsättning kan UHR sammantaget konstatera att: Många upplever en stor stress att klara av att ta sina poäng för att få fortsatt studiestöd och möjligheten om få anpassat studiemedel tycks vara tämligen okänd. Det är heller inte möjligt i dagsläget att vara sjukskriven på deltid och studera på den övriga deltiden. Här framträder en bild med flera områden som behöver utvecklas och förbättras för att ge studenter med funktionsnedsättning lika ekonomiska möjligheter att studera på högskolan.

Hur ska alla kunna känna tillhörighet?

Studenterna som deltog i Eurostudent VI fick i en del av enkäten ta ställning till en rad påståenden som handlar om hur nöjda de är med sin utbildning och lärandemiljö, hur de upplever sina högskolestudier och hur hemma de känner sig på högskolan. Över lag visar enkätsvaren att studenter med funktionsnedsättning är mindre nöjda med sin utbildning, har en mer negativ upplevelse av studierna och framför allt så känner de sig mindre hemma på högskolan.

Underlaget från Eurostudent ger ingen direkt ledning i frågan om vad känslan av att inte känna sig hemma bottnar i och inte heller det större missnöjet med utbildningen och lärmiljön eller den mer negativa upplevelsen av studierna. När det gäller känslan av tillhörighet tyder de öppna kommentarerna på att vissa studenter med funktionsnedsättning känner sig annorlunda, att de inte vill visa/tala om att de har en funktionsnedsättning och att de ibland möts av oförståelse för sina utmaningar. En problematik som inte är något unikt för högskolemiljön, men som uppenbarligen är viktig att arbeta vidare med för alla inblandade parter.

Viktigt med flexibilitet i studievägar och studieformer

Merparten av studenterna vid svenska lärosäten läser på heltid på campus och det gör även de flesta studenter med funktionsnedsättning. Andelen som läser på deltid och som läser på distans är dock något högre bland studenterna med funktionsnedsättning. Det varierar säkert mellan olika individer och beroende på vilken typ av funktionsnedsättning den enskilde studenten har, vad som passar bäst. Någon kanske behöver det stöd som bäst erbjuds på campus medan någon annan tycker att distansstudier passar bättre. De öppna kommentarerna visar att många har svårt att orka med en 100-procentig studietakt, och föredrar deltidstudier om det är ekonomiskt möjligt.

Det är också något fler studenter med funktionsnedsättning som läser fristående kurser för att kombinera till en examen, vilket kan vara ett sätt att göra sina högskolestudier mer flexibla. Det kan vara svårt att erbjuda lugnare studietakt inom ett program på grund av programmets struktur, att kurser bör läsas i sekvens och att de inte erbjuds varje termin eller läsår.

Även vägen till högskolan pekar på vikten av att ha olika alternativ exempelvis i form av att kunna komplettera via komvux eller att kunna läsa en högskoleförberedande utbildning på folkhögskola.

Sammantaget visar de här resultaten att det finns behov av att ha olika vägar in till högskolan. Efter antagning till högskolan behövs det olika och flexibla studieformer för att i största möjligaste mån kunna lägga upp sin utbildning på ett sätt som gör att det fungerar för den enskilde utifrån hans förutsättningar. Det är också viktigt att det stöd som behövs fungerar på ett rimligt sätt givet flexibiliteten, exempelvis för distansstudier.

Lärosätenas stöd till studenter med funktionsnedsättning

Som beskrivs inledningsvis har lärosätena ansvar att göra de anpassningar som är rimliga för att en person med funktionsnedsättning ska komma i en jämförbar situation med personer utan funktionsnedsättning. Det handlar i första hand om att skapa generella lösningar. Om de generella lösningarna inte räcker till för att skapa förutsättningar för jämlikhet och delaktighet för alla, ska de kompletteras med särskilda insatser och individuella stöd utifrån individens behov. Den fysiska miljön bör till exempel i största möjligaste mån vara utformad så att en person som använder rullstol obehindrat kan förflytta sig inom området så att inget funktionshinder uppstår, eller att det finns stöd för hörslingor i alla föreläsningssalar för att undvika funktionshinder. Andra exempel kan vara att studenter med NPF erbjuds ett strukturerat pedagogiskt stöd efter eventuella individuella förutsättningar.

Lärosätena ger stöd till studenter med funktionsnedsättning på olika sätt och inom olika delar av organisationen, exempelvis biblioteken, avdelningen för studentstöd/motsvarande, institutionerna och studenthälsan. Via samordnaren för studenter med funktionsnedsättning kan studenterna få tillgång till pedagogiskt stöd. Det här stödet behöver ses i en helhet av både

undervisande lärare och annan personal ute på institutionerna, studie- och yrkesvägledare.

Knappt en tredjedel av de studenter som är begränsade i sin studiesituation på grund av sin funktionsnedsättning anger att det stöd som de fått för att överkomma de hinder som de möter inte var tillräckligt. Frågan avsåg stöd både från lärosätet och från samhället i stort. En annan tredjedel svarar att stödet de fått var tillräckligt eller varken eller, och ytterligare en dryg tredjedel svarar att de inte behöver/vill ha något stöd. Det är svårt att ha synpunkter på resultaten utifrån den här översiktliga frågan som omfattar stöd från både lärosätet och samhället i stort. Men att så många som en tredjedel av studenterna med funktionsnedsättning upplever att stödet inte är tillräckligt borde undersökas vidare för att se vilka det är, vilket stöd som efterfrågas med mera.

När det gäller studenternas kontakter med lärosätets samordnare visar resultaten att var fjärde student som hade svarat på Eurostudentenkäten hade varit i kontakt med en samordnare och drygt hälften av dem tycker att det hade underlättat deras studier. Mer än hälften har inte kontaktat sin samordnare och den sista knappa fjärdedelen svarade att de inte kände till att det fanns en samordnare för studenter med funktionsnedsättning.

Att så pass många studenter inte hade kontaktat en samordnare kan ha många anledningar. Gruppen studenter med funktionsnedsättning är som sagts tidigare bred och behovet av stöd varierar säkert stort. Många av dem har sannolikt inte behov av det pedagogiska stöd som samordnarna ansvarar för, något som en del studenter också nämner i de öppna kommentarerna. Vissa studenter vill inte söka stöd då de inte vill visa att de har en funktionsnedsättning, en del har fungerande stöd från annat håll och en del uppfattar att de inte hör till samordnarens "målgrupp". Kanske kan kravet på att kunna styrka en varaktig funktionsnedsättning göra att en del studenter med funktionsnedsättning givet definitionen i den här undersökningen inte uppfattar att samordnaren är till för dem. Många studenter svarar att de inte kände till att det fanns en samordnare för studenter med funktionsnedsättning, även bland de studenter som uppgav att de var mycket begränsade i sin studiesituation. Några öppna kommentarer tyder på att det finns ett informationsproblem.

Behöver informationen om lärosätets stöd till studenter med funktionsnedsättning förbättras, borde fler söka de olika typer av stöd som finns på lärosätet? Är det för få som kontaktar samordnaren och borde fler studenter uppge att kontakten hade underlättat deras studier? Vad innebär det att en tredjedel av studenterna upplever att det stöd som de får av lärosätet och samhället inte är tillräckligt? Det är här frågorna om stöd i samband med att ha en funktionsnedsättning behöver lärosätena, studenterna och andra berörda parter ha en fortsatt dialog kring.

Referenslista

CSN 2016 A. Studerandes sociala och ekonomiska situation 2015, rapport 2016:2.

CSN 2016 B. Studerande kvinnors och mäns ekonomiska och sociala situation, kortrapport november 2016

Diskrimineringslagen 2008:567

Eurostudent 2018. Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, Eurostudent VI 2015-2018 – Synopsis of Indicators

Folkhälsomyndigheten 2016. Nationella folkhälsoenkäten 2016, (www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/statistikdatabaser-och-visualisering/nationella-folkhalsoenkaten/fysisk-halsa/funktionsnedsattning/)

SCB 2016. Undersökningarna om levnadsförhållanden (ULF/SILC), (www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/pong/tabell-och-diagram/statistik-om-personer-med-funktionsnedsattning/tabeller-20142015/)

SCB 2017. Undersökningarna om levnadsförhållanden (ULF/SILC), (www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/pong/tabell-och-diagram/halsa/halsa--fler-indikatorer/), data för 2016.

Stockholms läns landsting 2015. Psykisk hälsa, psykisk ohälsa och psykiatriska tillstånd hos barn och ungdomar – Begrepp och förekomst, Faktablad 2015:6.

Stockholms universitet 2017. Årsredovisning 2016, bilaga 2.

SOU 2018:9. Utredningen om tryggare och effektivare studier, delbetänkandet Ökad trygghet för studerande som blir sjuka, februari 2018.

UHR 2015. En kort inblick i studenternas ekonomi – Eurostudent V

Utbildning, utbyte och utveckling – för alla som vill vidare

Universitets- och högskolerådet, UHR, är en statlig myndighet med ett brett uppdrag inom utbildningsområdet. Vi finns i Stockholm och i Visby.

- Vi samordnar antagningen till högskolor och universitet.
- Vi erbjuder möjligheter till internationellt utbyte, kompetensutveckling och praktik utomlands för studenter och personal inom utbildningssektorn.
- Vi ger stöd och information till alla som vill läsa vidare på universitet eller högskola.
- Vi förvaltar och utvecklar IT-system på uppdrag av universitet och högskolor.
- Vi bedömer utländska utbildningar så att personer med en utländsk examen kan söka jobb eller söka en högre utbildning i Sverige.
- Vi arbetar för en breddad rekrytering till högskolan och för att motverka diskriminering inom högskolan.
- Vi ansvarar för högskoleprovet.

